

กถามรรค

สังเวชโนบาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ทรงพระนิพนธ์

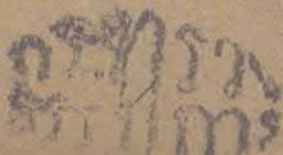
พิมพ์ในจารพระราชนันทเพ็ชร

รองอำมาตย์ตรี ขุนประสานสี่สอาด (เชย ดิษฐเชย)

เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ

ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

๘. ๓๗๗.

กษัตริย์

๒๕๖๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

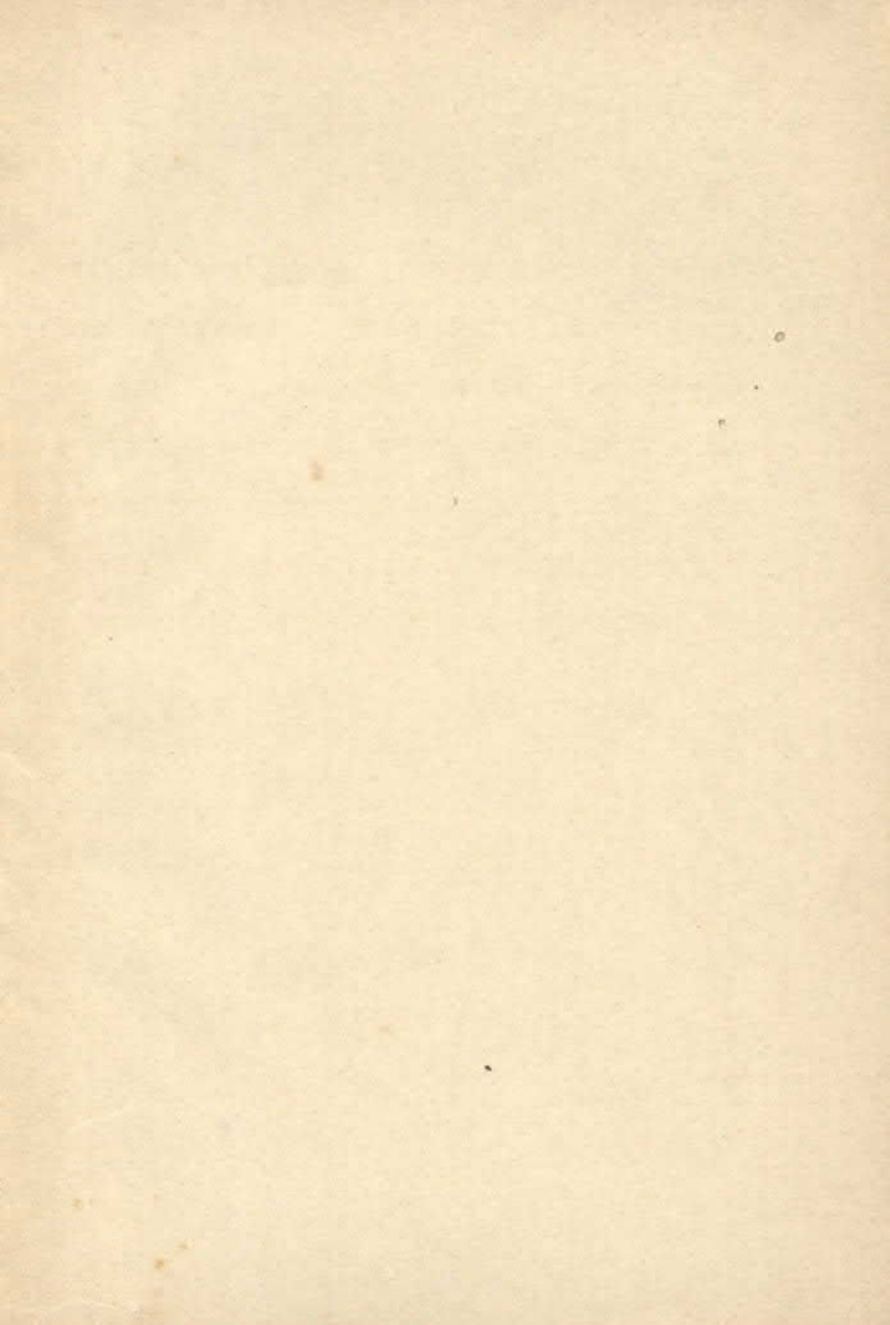
ให้ตั้งพระอิสริยยศเป็น

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖

โดยมีพระบรมราชโองการ

ลงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖

กถามรรค

สังเวชโนบาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงพระนิพนธ์

พิมพ์ในจารพระราชนานเพด็จศพ
รองอำมาตย์ตรี ขุนประสานสี่สอาด (เชย ดิษฐเชย)
เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

คำนำ

ในจารพระราชนันทเพดงศพรองอำมาตย์ตรี ชุน
ประดานดีดอาด (เชย ดิชูเชย) นางหุ่น ประดาน
ดีดอาด ผู้ภรรยา พร้อมด้วยบุตร ธิดา ประสงค์จะ
พิมพ์หนังสือ เป็น ของ ขำร่วย เนื่องในการ กุศล ทักษิณ
นุพทาน เวลาคำมาปณิกัดักเรื่อง ๑ จึง มอบฉันทะ
ให้นายเอื้อน ดิชูเชย ผู้บุตร มาแจ้งความยัง หอพระ
สมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ขอให้กรรมการ ช่วย
เลือกเรื่อง หนังสือให้ ขำพเจ้าจึง เลือกหนังสือ ดังเวช
โนบาย พระธรรมเทศนา ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้นายเอื้อน พิมพ์ตาม
ประสงค์

อัน พระ ธรรมเทศนา ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
พระองค์นั้น มีอรรถแต่ ปฏิภาณโวหาร อย่างไรไม่
จำเป็น ต้อง กล่าว เพราะ ทราบกัน แพร่หลาย อยู่แล้ว
พระ ธรรมเทศนา กันทั้ง นี ทรง เก็บ ข้อ ธรรมใน ที่ต่าง ๆ
ซึ่ง เป็น เครื่อง แสดง ความ ดังเวช ใน นาม แตรูป มา

รวบรวบไว้เพื่อ เป็นเครื่อง เตือนใจ มิให้เพิดกเพิดน แด
เดือตร้อน เกินไป ใน เวลา ที่มี ดุชทุกข มา กระทบเข้า
ให้ดำรง คง อยู่ ใน ความ ไม่ประมาท ขอให้ผู้อ่าน
พิจารณา กำหนดโดย ควร แก่ อธิษาศัย เทอญ

ใน การ พิมพ์ หนังสือ เรื่องนี้ เจ้าภาพ ได้ เรียง ประวัติด
ของ ผู้ มรณะ ดัง มา ขอให้ พิมพ์ ไว้ เบน ที่ รัด กด้วย จึง
ได้ พิมพ์ ไว้ ต่อ ท้าย คำนำ น

ข้าพเจ้า ขอ อนุโมทนา กุศล บุญราศี ทกษณานุปทาน
ซึ่ง เจ้าภาพ งาม ศพ ขุนประดาน์ สัตถาคต ได้บำเพ็ญ เป็น
การ กตัญญูกตเวที แด่ ที่ ได้ พิมพ์ หนังสือ เรื่อง นี้ ให้
แพร่หลาย.

๑๓ ๒๖ ๒๕๒๗. ๑๓ ๒๕๒๗

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗

ขุนประธานสี่สอาด (เขย ดิษฐเขย)

พ.ศ. ๒๔๐๓-๒๔๖๓

ประวัติสังเขป

รองอำมาตย์ตรี ขุนประจักษ์ดีธาดา (เชย ดิษฐเชย)
บุตร หลวงภักดี เกิดวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๓
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นเสมียนตรีในกรมโทรเลข ได้
เลื่อนขึ้นตามลำดับจนถึงเสมียนเอก ครั้นเมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๑ ได้ย้ายมารับราชการ กรมแผนที่ในกระทรวง
เกษตรราธิการ ในตำแหน่งพนักงานจำหน่ายแผนที่ และ
พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ (ประทวน)
เป็นขุนประจักษ์ดีธาดา ตลอดมาจน พ.ศ. ๒๔๖๔ ใน
พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี
ในตำแหน่งผู้ช่วยสมุหบัญชร กรมแผนที่ทหารบก และ
ได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

รองอำมาตย์ตรี ขุนประจักษ์ดีธาดา เป็นผู้มีความ
เลื่อมใสในทางธรรม และมีนิสัยเมตตาจิตตชอบ
เผื่อแผ่แก่ญาติมิตร และบุคคลทั่วไป

รองอำมาตย์ตรี ขุนประจักษ์ดีธาดา บัวยเป็นโรค
ธาตุพิการ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗
คำนวณอายุได้ ๖๔ ปี

กถามรรค

สังเวชโนบาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ทรงพระนิพนธ์

ยถา ทณฺฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โจรํ
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายํ ปาเชนฺติ ปาณินฺนํติ
บัดนี้ จะ วิชฺชา ใน สังเวช โนบาย พรรณนา
อุบาย เปน เครื่อง ให้ เกิด ความ สังเวช สดุดีจิตต์ ซึ่ง
เปเน เหตุ ให้ คิด ถึง ตน แล้ว บำเพ็ญ กุศล สัมมาปฏิบัติ
ให้ บริบูรณ์ โลก คือ หมู่สัตว์ อัน เกิด มา แล้ว นี้
ตก อยู่ใน วิสัย ของ ชรามรณะ ไม่ ต่วง พัน ไป ได้
ชรา ความ แก่ แด มรณะ ความ ตาย ย่อม ชับ
ค้อน อายุ ของ สัตว์ ทั้ง หดาย ให้ รุก รื่น เข้า ไป โกล
ความ ตับ ทุก วัน ทุก เวลา ประหนึ่ง ชน ผู้ เดียง โค
ชับ ค้อน ฝูง โค ไป สู้ ที่ หา กิน ฉนั้น วัน คั้น ทั้ง หดาย

ถ่วงไป ๆ มิใช่จะ ถ่วงไป แต่วันคืน เป่า ชีวิต
 ก็ย่อม รุก รื่น เข้าไป โลกัความดับ ทุก วัน ทุก เวลา
 อาย ของ ดัด ด้ ทั้ง หาย ย่อม ดั้น ไป หมด ไป เหมือน
 น้ำ ใน แม่น้ำ น้อย ใน ฤดู แด้ง ต้อง แด้ง อาทิ คย มี แต่
 จะ แห้ง เหือด ไป ถ้าย เดียว ฉะนั้น ชีวิต ของ มนุษย์
 ทั้ง หาย นี้น้อย นักไม่ พอ แก่ ความ ปราศ ณา มนุษย์
 ที่ เกิด มา แล้ว ย่อม ถึง ความ ไม่ มี บัญญัติ เดียว แต่
 ยัง ไม่ ทน ถึง ร้อย ปี หรือ หาก ว่า จะ อยู่ ไป ถึง ก็ คง
 ถ่วง ความ ชรา มรณะ ไป ไม่ ได้ ผู้ มี ปัญญา พึง ต ถก
 ชีวิต อัน น้อย นั้น เดียว อย่า ดำ คัญ ว่า มาก แล้ว มัว เมา
 ประมาท ตั้ง จตุรตถกิจ ชอบ ที่ ควร ประกอบ ประพฤติ
 ให้ เร่ง ประกอบ ประพฤติ เดียว โดย เร็ว ประหนึ่ง บุคคล
 มี ศรัทธา อัน เพลิง ไหม้ รับ ดับ ไฟ ที่ ศรัทธา ฉะนั้น เพราะ
 ว่า ความ ตาย คือ ความ แดก ชาติ ชีวิต อื่น ทรีย จะ ไม่ มี
 มา ถึง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด นั้น ไม่ มี เเต่ เปรียบ เหมือน
 ภาชนะ ดิน ที่ นาย ข้าง หม้อ ทำ แล้ว จะ เด็ก ใหญ่ ดูก

สังเขปโนบาย

๓

คิบนานา บาง อย่างไร ก็ดี ไม่เลือก ว่าขนาดไหน
ล้วน มีความ แดก ทำตาย เป็น ที่สุด ชื่อนี้ฉันใด ชีวิต
ของสัตว์ทั้ง หาย ที่มี อันจะ พัง ตาย เป็น สภาพ
เมื่อตั้งขึ้นแล้ว ก็มีความดับไป เป็น ที่สุด ฉะนั้น ใคร ๆ
จะ ปรารถนา ว่า อย่าดับไปเลย ดังนี้ ไม่เป็น ฐานะ
ที่จะได้ สัม ประสงค์ เพราะ ของ ที่มี ขรา ความ แก่
คร่ำคร่า ย่อม ขำ รุด รุด โทรม เป็น ธรรมดา ใคร ๆ จะ
ปรารถนา ว่า อย่าแก่คร่ำคร่าเลย ดังนี้ ไม่เป็น
ฐานะ ที่จะได้ สัม ประสงค์ ของ ที่มี พยาธิ ความ เจ็บ
ไข้ เป็น ธรรมดา ใคร ๆ จะ ปรารถนา ว่า อย่าเจ็บ ไข้
เลย ดังนี้ ไม่เป็น ฐานะ ที่จะได้ สัม ประสงค์ ของ
ที่มี มรณะ ความ ตาย เป็น ธรรมดา ใคร ๆ จะ
ปรารถนา ว่า อย่าตาย เลย ดังนี้ ไม่เป็น ฐานะ ที่จะได้
สัม ประสงค์ ของ ที่มี ความ ดิ้น ไป หดไป เป็น
ธรรมดา ใคร ๆ จะ ปรารถนา ว่า อย่ารู้ ดิ้น ไปเลย
ดังนี้ ไม่เป็น ฐานะ ที่จะได้ สัม ประสงค์ ของ ที่มี

ความพินาศนิบาตเป็นไปธรรมดา ใคร ๆ จะ
ปรากฏว่า อย่าพินาศนิบาตเลย ดังนี้ ไม่เป็น
ฐานะที่จะได้สมประสงค์

ชรา แล มรณะ นี้ ย่อมครอบงำสัตว์มีชีวิต
ถ้วนหน้า ไม่เว้นผู้ใดไว้ให้เหลือ ไม่เลือกว่า
ผู้ใดเจริญใจ ย่อมย้ายให้สัตว์ทั้งหมดย่อมเปรียบ
เหมือนภูเขาศิลาด้านเดิม วิเศษจุดทองฟ้า หมุนบด
ทับสัตว์เข้ามาโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ ฉะนั้น สัตว์จำพวก
ใดอยู่ริม สัตว์จำพวกนั้น ก็แตกย่อยไปก่อน แม้
สัตว์ที่อยู่ระหว่างกลาง ภูเขาก็คงบดให้แตก
ย่อยไปเหมือนกัน ต่างกันแต่เร็วกับช้าเท่านั้น
ฉันใด สัตว์ที่เกิดมาแล้วก็ย่อมจะตายด้วยกันสิ้น
ต่างกันแต่บางพวกตายไปก่อน บางพวกตายภายหลัง
เท่านั้น ภาควิพัสสะแห่งเสนา & เหล่า คือ
ช้างม้ารถพดเคียว ไม่มีในมัจจุราชนั้น ถึงอย่าง
นั้น ใคร ๆ ก็ไม่อาจสามารถจะผจญให้มีไชย

สังเวชโนบาย

๕

ข้า^๒นจะ^๒ได้^๒ด้วย^๒เวท^๒มนต์^๒ หรือ^๒ด้วย^๒กระทำ^๒ยท^๒ษสัง^๒คราม
 หรือ^๒จะ^๒ฝน^๒ฝน^๒ฝน^๒ด้วย^๒ท^๒รพ^๒ย์^๒ว่า^๒ ท่าน^๒จง^๒ถือ^๒
 เอา^๒ท^๒รพ^๒ย์^๒เท่า^๒นี้^๒ ๗^๒ แล้ว^๒ จง^๒รอ^๒อยู่^๒พอ^๒เรา^๒ได้^๒นำ^๒เพ^๒ณ^๒..
 กุ^๒ศ^๒ต^๒ที่^๒จะ^๒เป็น^๒ที่^๒พ^๒ง^๒แก่^๒ตน^๒ใน^๒ภ^๒าย^๒ภ^๒าค^๒หน้า^๒เด^๒ีย^๒ก่อน^๒ ช^๒ัก^๒
 ต้อง^๒สาม^๒วัน^๒เกิด^๒ จะ^๒ผ^๒ิด^๒ด^๒ัง^๒นี้^๒ก็^๒ไม่^๒ได้^๒ เพราะ^๒
 เหตุ^๒นั้น^๒ ความ^๒เพ^๒ียร^๒อัน^๒เผ^๒าก^๒ิ^๒เด^๒ส^๒บา^๒ป^๒ร^๒ร^๒ม^๒ให้^๒เร^๒า^๒ว^๒ร^๒อน^๒
 ควร^๒ทำ^๒เด^๒ีย^๒ใน^๒วัน^๒นี้^๒นี้^๒ แ^๒ ใคร^๒จะ^๒พ^๒ิง^๒ร^๒ู้^๒ว่า^๒ความ^๒ตาย^๒
 วัน^๒นี้^๒ยัง^๒ไม่^๒มี^๒มา^๒ จ^๒ัก^๒มี^๒มา^๒ต่อ^๒วัน^๒พร^๒ุ่ง^๒นี้^๒ เมื่อ^๒ความ^๒
 ตาย^๒มา^๒ถึง^๒แล้ว^๒ ความ^๒ผ^๒ิด^๒เพ^๒ียร^๒ด้วย^๒ม^๒ัจ^๒จ^๒รา^๒ช^๒ที่^๒มี^๒เด^๒เ^๒นา^๒
 ใหญ่^๒มิ^๒ได้^๒มี^๒เด^๒ย^๒ ก็^๒แต่^๒คน^๒พา^๒ด^๒เช^๒ตา^๒บ^๒ญ^๒ญา^๒ ย^๒่อม^๒
 คิด^๒อยู่^๒ว่า^๒ เรา^๒จ^๒ัก^๒อยู่^๒ณ^๒ที่^๒นี้^๒ ต^๒ด^๒อด^๒ทั้ง^๒ถู^๒ต^๒ณ^๒
 ถู^๒หน^๒าว^๒ถู^๒ร^๒อน^๒ทุก^๒ปี^๒ไป^๒ มิ^๒ได้^๒ร^๒ู้^๒ว่า^๒อัน^๒ตร^๒าย^๒จะ^๒มี^๒
 มา^๒ ม^๒ร^๒ณะ^๒ความ^๒ตาย^๒อัน^๒ทำ^๒ซึ่ง^๒ที่^๒สุด^๒ ย^๒่อม^๒ทำ^๒
 น^๒ร^๒ชน^๒ อัน^๒มี^๒ใจ^๒ช^๒อง^๒อยู่^๒คิด^๒อยู่^๒ใน^๒อ^๒าร^๒ม^๒ณ^๒ต่าง^๒ๆ^๒
 เพียง^๒ด^๒ัง^๒เด^๒ื่อ^๒ก^๒เก็บ^๒ค^๒อก^๒ไม้^๒อยู่^๒ใน^๒ส^๒วน^๒ค^๒อก^๒ไม้^๒ ยัง^๒ไม่^๒
 ร^๒ู้^๒อ^๒ม^๒ร^๒ู้^๒เบ^๒ื่อ^๒ใน^๒กา^๒ม^๒าร^๒ม^๒ณ^๒คือ^๒ ร^๒ูป^๒ เด^๒ียง^๒ ก^๒ถ^๒ิน^๒ ร^๒ต^๒

สัมผัส ที่พึ่งใครพึ่งปราศนา ให้เป็นไปในอำนาจ
 เมื่อสัตว์อื่น มรณะ ผู้ทำซึ่งที่สุด มาถึงดับแล้ว
 ไม่มีบุตรไม่มีบิดา ไม่มีเผ่าพันธุ์พวกพ้อง เพื่
 จะต้านทาน บังคับกันให้พ้นจาก มรณะได้ ความ
 เป็นผู้ต่อต้าน ย่อมไม่มีใน ญาคิทั้ง หตาย มรณะ
 ความตาย เป็นภัยที่มารดาบิดา บุตร ชิดา จะช่วย
 บังคับมิได้ ฉะนั้น แต่ไม่มีใครจะเป็น นาย ประกัน
 รับรองได้ว่า ในกำหนดกาลเท่านั้น จักยังไม่มาถึง
 ต่อพ้นนั้นไปจึง จักมาถึง เพราะว่าชีวิตความเป็นอยู่
 ของสัตว์ทั้ง หตาย ที่เนื่องด้วยลมหายใจเข้าออก
 เนื่องด้วย มหาภูตรูปทั้ง ๔ คือ ชาติดิน ชาติน้ำ
 ชาติไฟ ชาติลม เนื่องด้วยอาหาร แต่เนื่องด้วย
 วิญญาณนี้ เป็นของ หลุดลอย อันดั่งโดยปรกติ
 ไม่อดทน อันตรายต่าง ๆ ได้ ถ้าอันตรายภายนอก
 มีถูกวิบัติเป็นต้น หรืออันตรายภายใน มี ชาติ
 ทั้ง ๔ กำเริบเป็นต้น เกิดขึ้น เมื่ออดทน อันตราย

สังเวชโนบาย

๗

นั้น นั้น มิได้ ก็ ย่อม เต็ม ด้วย อันตราย ประหนึ่ง
 ดวงไฟ ที่ บุคคล จุด ตั้ง ไว้ กว้าง แจ่ม ถ้า หมด พัด มา
 ใน แปร ทิศ แต่ ทิศใด ทิศ หนึ่ง เมื่อ ทน ตม มิ ได้ ก็
 ย่อมดับไป ฉะนั้น แม้ ถึง อันตราย มิ ได้ มี มา เมื่อ
 วัน คั้น ทั้ง หดาย ล่วง ไป ๆ มิ ใช่ว่า จะ ล่วง ไป แต่ วัน
 คั้น เท่านั้น เปลา่ ชีวิต ของ สัตว์ ทั้ง หดาย ก็ ย่อม
 ดับ ไป หมด ไป รุก รื่น เข้า ไป โทก ด้วย ความ ตาย อยู่ เสมอ
 ทุก วัน ทุก เวลา จน ถึง ความ ตาย เปน ที่ สุด เปรี๊ยะ
 เหมือน ดวงไฟ แม้ ถึง ไม่ ต้อง ตม เมื่อ เชื้อ มิ ได้ แด
 น้ำมัน เปน คั้น หมด แล้ว ก็ ย่อม จะ ดับ ไป เอง ฉะนั้น
 ชีวิต เปน ของ ทุรพล เช่น นั้น จึง ไม่ มี ใคร เปน นาย ประกัน
 รับ รอง ได้ บัณฑิต วิชา จ्ञา เนื่อ ความ นั้น แล้ว พึง
 เปน ผู้ ดำ รว ม ด้วย ต่ ใน คัด ขำระ ข้อ ปฏิบัติ อัน เปน
 หน ทาง ที่ ไป ยัง พระ นิพพาน อัน เปน ที่ ดับ ทุกข์ ทั้ง
 ดับ ให้ หมด จด เกิด จะได้ ไม่ เสียด ที่ ที่ เกิด มา เปน
 มนุษย์ พบ พระ พุทธ สาลี่นา ที่ สัตว์ จะ ได้ ประสพ พบ

๕๒ เห็น ด้วย ยาก เป็น อย่าง ยิง

หนึ่ง เมื่อจะตาย ก็เอาอะไรไปไม่ได้ จำจะต้อง
 ละทิ้งทั้งปวง แม่ดะวะระ แล้วแต่ไป พัสดั่งของที่
 มีวิญญาน แดหาวิญญาน มีได้ทั้งสิ้น ที่บุคคลรัก
 ใครพึงใจ เต็มความประสงค์ หวงแหนอยู่ว่า
 ของเรา ๆ ดังนี้ พัสดั่งนั้น แม้บุคคลบ่งกัน
 รักษาปกครองไว้ได้ ไม่เป็นอันตรายในชั่วที่ตนมี
 ชีวิตอยู่ ครั้นความตายมาถึงแล้ว แม้จะหวง
 แหนดักเท่าใด ๆ ก็จำต้องละทิ้งเสียสิ้น ไม่อาจ
 นำไปได้ แต่ดั่งสิ่งหนึ่ง ผู้อื่นย่อมมาเป็นใหญ่
 ครอบครองของนั้น ด้วยแบ่งปันกัน ตามพร้อมเพรียง
 หรือแย่งชิงเอาด้วยกำลัง แม้ผู้อื่นนั้นเจ้า เมื่อ
 จะตายก็เอาไปไม่ได้เหมือนกัน ต้องทิ้งไว้เป็น
 ของทัมถม แผ่นดินเท่านั้น ยกไว้แต่บุญบาปที่
 สัตว์ทำด้วยกาย วาจาใจอย่างเดียว นักปราชญ์ท่าน
 กล่าวไว้ว่า เป็นประหนึ่งเงาตามคนไป ภายภาคหน้า

สังเวชโนบาย

๘

ผู้ทำ บาป ย่อม เร่าร้อน ใน โลก ทั้ง สอง คือ ใน โลก นี้
 ใน โลก หน้า ผู้ มี บุญ อัน ทำ แล้ว ย่อม รื่น เริง
 บันเทิง จิตต์ ใน โลก ทั้ง สอง นั้น เหตุ นั้น ผู้ มี บุญญา
 ไม่พึง ทำ บาปกรรม ความ ชั่ว เพราะ เหตุ ของ รัก ของ ชอบ
 ใจ แต่ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด พึง อุดาหะ ขวน ขวาย
 รับ เร่ง บำเพ็ญ บุญ กุศล หา ที่ พึ่ง ของ ตน เดี่ยว
 แต่ ก่อน ความ ตาย ยัง ไม่ มา ถึง บุญ กุศล ที่ ได้ ตั้ง
 ส้ม ไฉน จะ ได้ เปน ที่ พึ่ง ของ ตน ไป ใน ภาย ภาค หน้า
 เพราะ ส้ม เจริญ พระ ผู้ มี พระ ภาค เจ้า ครดิ ว่า “ บุญ
 ทั้ง หตาย ย่อม เปน ที่ พึ่ง ของ สัตว์ ทั้ง หตาย ใน
 ปรโลก ” ดังนี้

เมื่อ สัตว์ ชน มา คำนึง ถึง ความ แก่ ความ เจ็บ ความ
 ตาย เปน อารมณฺ์ เกิด ความ สังเวช สดุด จิตต์ คิด เห็น
 ว่า เมื่อ ขรา พยาธิ มรณะ มี มา ครอบ จำ กิจ อัน
 นอก จาก บุญ กุศล ที่ จะ ควร ทำ มิ ได้ มี เมื่อ เห็น อยู่
 อย่าง นี้ พึง บำเพ็ญ ความ ไม่ ประมาท ให้ บริบูรณ์

ในสันดานเกิด เพราะความไม่ประมาทนั้น เป็นมถ
 รากที่ต้งของกุศลทั้งปวง บรรดาบุญกุศลทั้งปวงที่จะ
 เกิดมี ก็อาศัยความไม่ประมาททั้งนั้น สัมเด็จพระผู้มี
 พระภาคเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
 เราพระตถาคตย่อมไม่เห็นแม้กรรมอันหนึ่งอันใดที่เป็น
 เหตุให้กุศลกรรมทั้งหลายซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้น
 ให้กุศลกรรมทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือน
 ความไม่ประมาท เมื่อบุคคลไม่ประมาทแล้ว กุศลกรรม
 ทั้งหลายซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแล้วย่อมเกิดขึ้น อกุศลกรรม
 ทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมถอยไป” ดังนี้ อนึ่งทรง
 ตรัสเจริญความไม่ประมาทนั้น ว่าเป็นรากเง้าที่ต้งของ
 กุศลกรรมทั้งปวง ด้วยข้ออุปมาความเปรียบหลายอย่าง
 มีเปรียบด้วย พระตถาคต แตรอยเท้าช้าง เป็นต้น รวม
 ใจความในข้ออุปมาทั้งดองนั้นว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
 บันดาลดีทั้งหลาย มีประมาณเพียงใด ไม่มีเท้าหรือ
 มีเท้าต้งก็ดี มีเท้าดีหรือมีเท้ามากก็ดี มีรูป

ตั้งเวชโนบาย

๑๑

หรือใช้สัตว์มีรูปก็ดี มีสัญญา หรือใช้สัตว์มีสัญญา
ก็ดี หรือจะว่ามีสัญญาก็ใช่ ไม่มีสัญญาก็
ใช่ เพราะ สัญญา ชุม เตะเยียด ก็ดี บัณฑิต ย่อม
กล่าวว่า พระ ตถาคตเจ้า เป็น ยอด ของ สัตว์ ทั้ง หดาย
เหล่านั้น ฉนโค หนึ่ง บัณฑารอยเท้า แห่ง สัตว์ อันสัญญา
เกี่ยว อยู่ ณ พื้น แผ่นดิน ทั้งปวง ย่อม ถึง ความ ประชุม
ลงใน รอยเท้าข้าง สั้น โลก ย่อม กล่าว ว่า รอยเท้า
ข้าง เป็น ยอด ของ รอย เท้าสัตว์ ทั้ง หดาย เหล่า นั้น
เพราะ เป็น ของใหญ่ ฉนโค บัณฑารวม ที่ เป็น กุศล
ทั้ง สั้น สั้น มีความไม่ประมาท เป็น มุต ราก ประ
ชุม ลง ใน ความไม่ประมาท มีความไม่ประมาท เป็น
ที่ ประชุม ลง บัณฑิต ย่อม กล่าว ว่า ความไม่ประมาท
เป็น ยอด ของ กุศลธรรม ทั้ง หดาย นั้น ฉนนั้น ” ดังนี้
ผู้มี สัญญา พึง ทำ ความไม่ประมาท ใน สถาน
ทั้ง สี่ โดย สถาน ทั้ง สี่ ตาม โอวาท คำสอน ของ พระ
พุทธเจ้า ๆ นั้น ครบถ้วน อย่าง นี้ “ดูก่อน ภิกษุ

ตั้งเวชนิบาย

ทั้ง หตาย ความไม่ประมาท ท่าน ทั้ง หตาย พึง ทำ
 โดย สถาน ทั้ง ดี ๆ อย่างไร ท่าน ทั้ง หตาย จง ะ กาย
 ทุจริต ความ ประพฤติชั่ว ด้วย กาย เด้อย จง ทำ กาย
 สุจริต ความ ประพฤติดี ด้วย กาย ให้ เกิด มี แด ยอย่า
 ประมาทใน ที่ จะ ะ กาย ทุจริต แด ทำ กาย สุจริต
 ให้ เกิด มี ท่าน ทั้ง หตาย จง ะ วจี ทุจริต ความ
 ประพฤติชั่ว ด้วย วจา เด้อย จง ทำ วจี สุจริต ความ
 ประพฤติดี ด้วย วจา ให้ เกิด มี แด ยอย่า ประมาทใน ที่
 จะ ะ วจี ทุจริต แด ทำ วจี สุจริต ให้ เกิด มี ท่าน
 ทั้ง หตาย จง ะ มโน ทุจริต ความ ประพฤติชั่ว ด้วย ใจ
 เด้อย จง ทำ มโน สุจริต ความ ประพฤติดี ด้วย ใจ
 ให้ เกิด มี แด ยอย่า ประมาทใน ที่ จะ ะ มโน ทุจริต
 แด ทำ มโน สุจริต ให้ เกิด มี ท่าน ทั้ง หตาย จง ะ มิฉณา
 ทิฏฐิ ความ เห็น ผิด เด้อย จง ทำ สัมมา ทิฏฐิ ความ
 เห็น ชอบ ให้ เกิด มี แด ยอย่า ประมาทใน ที่ จะ ะ มิฉณา
 ทิฏฐิ แด ทำ สัมมา ทิฏฐิ ให้ เกิด มี ดู ก่อกน ภิกษุ ทั้ง

என

หมาย แต่ใดแต่ ภิกษุระกาย ทุจริต เสียได้ แล้ว
 ทำกาย ทุจริตให้ เกิดมี แล้ว ละ วจี ทุจริต เสียได้
 แล้ว ทำ วจี ทุจริตให้ เกิดมี แล้ว ละ มโน ทุจริต
 เสียได้ แล้ว ทำ มโน ทุจริตให้ เกิดมี แล้ว ละ จฉา
 ทิฏฐิ เสียได้ แล้ว ทำ สัมมา ทิฏฐิให้ เกิดมี แล้ว ภิกษุ
 นั้น ย่อมไม่ ถัวต่อ ความตาย อันทำ ซึ่ง ที่ สุต อัน จะมี ใน
 โลก หน้า” ดังนี้ อีก อย่าง หนึ่ง ครัสต์ สอนไว้ ว่า
 “ดูก่อน ภิกษุ ทั้ง หมาย ความไม่ ประมาท เปน ธรรม อัน
 รักษา จิต คือ สติ ท่าน ทั้ง หมาย พึง ทำ ใน ที่ สัตถสถาน
 ตาม สัมควร แก่ คน ใน ที่ สัตถสถาน เหล่า ไหน ความ
 ไม่ ประมาท เปน ธรรม อัน รักษา จิต คือ สติ ท่าน ทั้ง
 หมาย พึง ทำ ใน ที่ สัตถสถาน ตาม สัมควร แก่ คน ว่า จิต
 ของ เรา อย่า กำหนัด แล้ว ใน ธรรม เปน ที่ คึง แห่ง
 ความ กำหนัด ดังนี้ ข้อ ๑ จิต ของ เรา อย่า ประทุรร้าย
 ขัด เคือง แล้ว ใน ธรรม เปน ที่ คึง แห่ง ความ ประทุรร้าย
 ขัด เคือง ดังนี้ ข้อ ๑ จิต ของ เรา อย่า หลง แล้ว ใน

กรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ตั้งขึ้นข้อ ๑ จิตต์ของ
 เราอย่ามัวเมาแล้ว ในกรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัว
 เมา ตั้งขึ้นข้อ ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แต่ใดแต่
 จิตต์ของภิกษุ ไม่กำหนดใน กรรมเป็นที่ตั้งแห่ง
 ความกำหนด เพราะมีราคะไปปราศแล้ว ไม่ประ
 ทุษร้ายใน กรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย เพราะ
 มีโทสะไปปราศแล้ว ไม่หลงใน กรรมเป็นที่
 ตั้งแห่งความหลง เพราะมีโมหะไปปราศแล้ว ไม่
 มัวเมาใน กรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เพราะมี
 ความมัวเมาไปปราศแล้ว ภิกษุ นั้น ย่อมไม่ครั่น
 คร้าม ย่อมไม่หวั่น ย่อมไม่ไหว ย่อมไม่ถึงความ
 สิ้นสุด ตกใจกลัว แต่ย่อมไม่ถึง แม้เหตุคำของ สัมณะ
 (คือว่าไม่ละ ทิฏฐิความเห็น ของ ตน เดี่ยว แล้ว ไป
 ตาม อำนาจความเห็น ของ สัมณะอื่น แม้เหตุถ้อย
 คำของ สัมณะอื่น แต่ไม่ละ ความเป็น สัมณะ แม้
 เหตุถ้อยคำที่กล่าว ว่า สัมณะ คือว่าไม่เป็น สัมณะ

เปล่า แต่ลึกว่าเพศเท่านั้น) ดังนี้

เมื่อ บุคคล บำเพ็ญ ความไม่ประมาทใน ที่สี่ สถาน
คือ คอย เกียจ กัน ห้าม ปราโมจิตต์ ไม่ให้กำหนด
ใน ธรรม ที่ตั้ง แห่ง ความกำหนด ไม่ให้ประ

ทษร้าย ชัด เคือง ใน ธรรม เปน ที่ตั้ง แห่ง ความ ประทษ
ร้าย ชัด เคือง ไม่ให้หลงใน ธรรม เปน ที่ตั้ง แห่ง ความ
หลง ไม่ให้มัว เมาใน ธรรม เปน ที่ตั้ง แห่ง ความ มัว

เมา ตาม คำสอน ของ พระ พุทธเจ้า ดัง แสดง มา

แล้ว นั้น ย่อม ไม่คิด เบียดเบียน คน ย่อม ไม่คิด

เบียดเบียน ผู้อื่น ย่อม ไม่คิด เบียดเบียน ทั้ง คน แด

ผู้อื่น จะ คิดสิ่งใด ก็ ถ้วน แต่ จะ ให้ เปน ประโยชน์

แก่ ผู้อื่น ย่อม ไม่ประพฤติ ชั่ว ด้วย กาย วาจา

ใจ จะ ประพฤติ สิ่งใด ก็ ถ้วน แต่ ประพฤติ ดี ประพฤติ

ชอบ เมื่อ เปน เช่น นี้ กุศลธรรม ทั้ง หดาย ที่ มี ความ

ไม่ประมาท เปน มต ราก ที่ ยัง ไม่เกิด ก็ ย่อม เกิด ขึ้น

ที่ เกิด แล้ว ย่อม เจริญ ทวี ขึ้น ผู้ ไม่ประมาท แล้ว นั้น

ย่อมได้ สุขจิตต์ ที่ เปน ผล ของ สุขจิตต์ ที่ คน ประพฤติไม่
 ต้อง ด้วย ทุกข โทมนัส ใน บัจุบัน ชาติ นี้ ครั้น
 ตาย ลง ด้วย จิตต์ ที่ บริสุทธิ์ เพราะ ความไม่ประมาท ถ้า
 ยังไม่ ถึง ที่ สุขชาติ ยัง จะ ต้อง หมน เวียน ไป ใน
 ภพ น้อย ภพ ใหญ่ ไชว^๑ คง มี สุขคติ เปน ที่ ไป ใน เบื้อง
 หน้า เพราะ สมเด็จ พระผู้มี พระภาค เจ้า ครัส ติ ว่า “เมื่อ
 จิตต์ ไม่ เสร้า หมอง บริสุทธิ์ หมด จก แล้ว จำ จะ หวัง
 สุขคติ ได้” ดังนี้ บุคคล ผู้ ไม่ ประมาท แล้ว นั้น ย่อม
 ยึดไว้ ได้ ซึ่ง ประโยชน์ ทั้ง สอง คือ ประโยชน์ อัน ใด
 ใน ทิฏฐ ธรรม ชาติ นี้ ด้วย ประโยชน์ อัน ใด เปน ไป
 ใน สัมป ระยะ ภาพ ชาติ หน้า ด้วย เพราะ ได้ ถึง ประโยชน์
 ทั้ง สอง นั้น ผู้ มี ปัญญา ท่าน ผู้ ร้อย มก กล่าว ว่า เปน
 บัณ ทิก ไข่ แต่ เท่านั้น ผู้ ไม่ ประมาท แล้ว นั้น ย่อม
 ยึดไว้ ได้ แม้ ซึ่ง ประโยชน์ อย่าง ยิง คือ พระ นิพพาน
 เพราะ สมเด็จ พระผู้มี พระภาค เจ้า ครัส ติ ว่า “ความไม่
 ประมาท เปน อมฤต หนทาง พระ นิพพาน ซึ่ง เปน

ชรรรมไม่มีความตาย ความประมาท เปน ทาง ของ
 มัจจุราช ความตาย คนไม่ประมาท แล้ว ชื่อ ว่า ย่อม
 ไม่ตาย ชน เหล่า ไค ประมาท แล้ว ชน เหล่า นั้น
 เหมือน ชน ตาย แล้ว ชน ที่ เปน บัณฑิต เพราะ ความ
 ไม่ประมาท รู้ ความ นี้ โดย แปรต กัน ฉะนั้น แล้ว เปน
 ผู้ยินดี แล้ว ใน ชรรรม เปน โศจร ที่ เทียว แห่ง ญาณ ของ
 พระอิริยาเจ้า ทั้ง หตาย บัน เทิง จิตต์ ใน ความไม่ประ
 มาท บัณฑิต ทั้ง หตาย นั้น เปน ผู้เพ่ง ด้วย ฌาน
 ความ เพ่ง ทั้ง สอง คือ เพ่ง โดย อารมณ ด้วย สมตะ
 กัมมฐาน แด เพ่ง โดย ตักขณะ ด้วย วิปัสสนา กัมมฐา
 ฐาน เปน ผู้มี เพียร ตัดต่อ พรหมไม่ย่อ หย่อน ก้าว
 ไป หา คุณ เบนง หน้า มั่น เปน นิศย ย่อม ถก ต้อง พระ
 นิพพาน อัน เปน ที่ เกษม ดั้น จาก ชรรรม ที่ ประกอบ
 ลัทธิ ไว้ ด้วย ทุกข์ ใน สังสารวัฏ ” ดั่ง นี้ เมื่อ
 ย่น ก้าว แล้ว ผู้ไม่ประมาท แล้ว ย่อม ยึดไว้ ได้
 ซึ่ง ประโยชน์ สอง อย่าง คือ ประโยชน์ ที่ เปน โลกีย มี

ในโลก แด่ประโยชน์ที่ เป็นโลกุตระข้าม^๕ชั้น ซึ่งโลก
 ด้วย ประการ^๕ฉะนั้น เหตุ^๕นั้นเมื่อ ดำรง^๕ได้ความตั้งเวช
 สดุดใจ คิดเห็น ว่า เมื่อความ ตาย มา ถึง^๕ ตั้ง^๕อื่น
 นอก จาก บุญกุศล^๕ที่จะ ควร ทำ^๕มิได้มี ประสงค์^๕จะ
 ก่อสร้าง บำเพ็ญ บุญกุศล^๕ ซึ่ง จะ เป็น^๕ที่ พึ่ง ของ คน พึ่ง
 ทำความ ไม่ ประมาท^๕ซึ่ง เป็น มูล ราก^๕ที่ ตั้ง^๕ของ บุญกุศล
 ให้เกิดมีบริบูรณ์ ใน^๕ต้นตอ ดังกล่าวมา^๕ฉะนั้น เทอญฯ

